

Critical Studies in Texts & Programs of Human Sciences,
Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS)
Monthly Journal, Vol. 22, No. 3, Spring 2022, 437-467
Doi: 10.30465/CRTLS.2021.37047.2287

Assessing the Goals of Art Education in the Content of the Eighth Grade Culture and Art Book (Case Study: The Views of Specialized Teachers of Culture and Art in Shiraz in the Academic Year of 2018-2019)

Maryam Fathi*

Ashkan Rahmani**

Abstract

In the present study, the goals of art education in the content of the eighth-grade culture and art book have been studied. The goals of art education include art production, aesthetics, art criticism and art history. The use of these goals and their types are specified in different parts of the book. The main question that the authors seek to answer is; what are the goals of the art education used in the content of the eighth-grade culture and art book? This research is a descriptive and survey type that has been done with a questionnaire using a simple random sampling method among 54 art teachers in Shiraz. The findings have been analyzed quantitatively. The findings of this study show that the goals of art education in the total content of the book are moderate and the design chapter has the most application compared to other chapters of the book. "History of art" as one of the goals of art education in the design chapter and the purpose of "art production" in the chapter of illustration,

* MA in Art Research, Shiraz University, Shiraz, Iran, fathimaryam359@yahoo.com

** Assistant Professor of Art, Faculty Member of Shiraz University, Shiraz, Iran (Corresponding Author), rahmani.ashkan@shirazu.ac.ir

Date received: 2022-01-02, Date of acceptance: 2022-04-26

Copyright © 2018, This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

photography and calligraphy have been most used. According to art experts, the most important goal of art education is to cultivate creativity.

Keywords: Art Education, Eighth Grade, Content Analysis, First High School, Culture and Art, Teachers in Shiraz

بررسی میزان اهداف تربیت هنری در محتوای کتاب فرهنگ و هنر پایه هشتم (مطالعه موردی: دیدگاه دبیران تخصصی فرهنگ و هنر شیراز در سال تحصیلی ۹۸-۹۷)

مریم فتحی*

اشکان رحمانی**

چکیده

در پژوهش حاضر به بررسی اهداف تربیت هنری در محتوای کتاب فرهنگ و هنر هشتم پرداخته شده است. اهداف تربیت هنری مورد بررسی شامل تولید هنری؛ زیباشناسی؛ نقد هنری و تاریخ هنر می‌باشد که میزان کاربرد این اهداف و نوع آن‌ها در قسمت‌های مختلف کتاب مشخص شده است. سوال اصلی که نگارندگان در پی پاسخ آن هستند؛ اهداف تربیت هنری به کار برده شده در محتوای کتاب فرهنگ و هنر پایه هشتم به چه میزان می‌باشد؟ این پژوهش از نوع توصیفی و پیمایشی است که با ابزار پرسشنامه به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده در بین ۵۴ نفر از دبیران هنر شیراز صورت گرفته و تجزیه و تحلیل یافته‌ها به روش کمی انجام شده است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که میزان اهداف تربیت هنری در کل محتوای کتاب به میزان متوسط و فصل طراحی بیشترین میزان کاربرد را نسبت به فصل‌های دیگر کتاب دارا می‌باشد. همچنین "تاریخ هنر" به عنوان یکی از اهداف تربیت هنری در فصل طراحی و هدف "تولید هنری" در فصول تصویرسازی، عکاسی و خوشنویسی بیشترین کاربرد را داشته‌اند. بنا به دیدگاه اساتید متخصص هنر مهمترین هدف تربیت هنری پرورش خلاقیت می‌باشد.

* کارشناسی ارشد پژوهش هنر، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران، fathimaryam359@yahoo.com

** استادیار بخش هنر، عضو هیات علمی دانشگاه شیراز، شیراز، ایران (نویسنده مسئول)،
rahmani.ashkan@shirazu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۱۲، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۲/۰۶

Copyright © 2018, This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose.

کلیدواژه‌ها: تربیت هنری، پایه هشتم، تحلیل محتوا، متوسطه اول، دبیران فرهنگ و هنر شیراز.

۱. مقدمه

انسان موجودی است با ابعاد مختلف جسمی، عاطفی، ذهنی و ادراکی. بعد هنری و زیباشناسی از جمله ابعاد وجودی انسان است که پرورش آن از طریق تربیت هنری محقق می‌شود. نهاد آموزش و پرورش در هر جامعه دارای عملکردهای متفاوتی است. یکی از این عملکردها، کوشش برای رشد و شکوفایی استعدادها و قابلیت‌های هنری و زیبایی‌شناختی دانش‌آموزان و یا اصطلاحاً تربیت هنری است (همایون فرد ۱۳۹۵: ۱). اهمیت این عملکرد به این دلیل است که، اصولاً، تربیت هنری در بروز خلاقیت، رشد اخلاقی، تربیت احساسات (پرورش عاطفی)، شکل‌گیری تغییرات عمیق در سلوک فردی، رشد مهارتی، نظم، دقت و... بسیار تاثیرگذار است (امینی، مهرمحمدی ۱۳۸۰: ۲۲۰). از این رو ما به تربیت هنری از این جهت نیازمندیم که بتوانیم انسان‌هایی کامل و رشدیافته‌ای پرورش دهیم. یعنی شهروندانی که تمدن شایسته و مطلوبی را ارزش‌گذاری کنند (فاولر ۱۹۸۹: ۶۲). در نظام تعلیم و تربیت رسمی کشور در کنار ابعاد مختلف تربیت، به تربیت هنری و زیباشناختی متریان هم اشاره شده است (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ۱۳۹۰: ۹). صاحب‌نظران تاکید می‌کنند که تربیت هنری به عنصری اساسی در امر تعلیم و تربیت تبدیل شود؛ زیرا هنر برای رشد همه جانبه و تکامل انسان هاست؛ برای مثال، آیزنر (Ayzner) معتقد است: «امروزه هنرها به جای آن که صرفاً وسیله‌ای تزئینی قلمداد شوند، جزئی ضروری از ساختار آموزش و پرورش باشند» (تمنایی فر و همکاران ۱۳۸۹: ۴۲). فورد (Ford) نیز «بر تاثیر مثبت تربیت هنری در یادگیری سایر حوزه‌های محتوایی تاکید کرده و معتقد است که هنر فقط برای خودش به تنهایی مهم نیست؛ بلکه از این منظر که وسیله‌ای بنیادی است برای یادگیری سایر موضوعات درسی و در نتیجه پیشرفت تحصیلی اهمیت دارد» (تمنایی فر و همکاران ۱۳۸۹: ۴۶). بنابراین با توجه به اهمیت تربیت هنری و نه فقط آموزش هنر ضروری است که نظام‌های آموزشی ما، موضوع تربیت زیبایی‌شناسی و هنری را جدی گرفته و در این راه تلاش کنند. در این زمینه، شناخت وضع موجود پیش‌نیازی اساسی و اولیه در این مسیر قلمداد می‌شود. گرچه تلاش‌هایی که در نظام آموزش و پرورش ایران در جهت تدوین برنامه درسی جدید هنر انجام شده، امیدبخش است، ولی

این موضوع می‌بایست مورد اهتمام بیشتری قرار گیرد (رضایی ۱۳۹۲: ۱۱). هنوز تا تبدیل شدن هنر به یک موضوع اساسی آموزشی در آموزش و پرورش، فاصله بسیار است (مهرمحمدی ۱۳۸۳: ۵۴). بنابراین با توجه به اهمیت و ارزش تربیت هنری و جایگاه آن در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در سال‌های اخیر، همچنین با اهتمام به اینکه تا کنون پژوهشی در این مورد صورت نگرفته است، در این پژوهش، محتوای کتاب فرهنگ و هنر پایه هشتم متوسطه اول مورد بررسی قرار خواهند گرفت، تا میزان تحقق اهداف تربیت هنری در محتوای این کتاب مشخص گردد. برای دستیابی به این منظور، از تعاریف متعددی که از تربیت هنری صورت گرفته و مطالبی که در برنامه درس ملی جمهوری اسلامی آمده است، اهداف و مولفه‌های مشخصی از تربیت هنری استنباط می‌گردد و بر اساس آن اهداف، محتوای هر بخش از کتاب مورد نظر، بررسی می‌گردد. در این مقاله نگارندگان با هدف شناسایی میزان لحاظ شدن اهداف تربیت هنری در کتاب فرهنگ و هنر پایه هشتم، به دنبال یافتن پاسخ پرسشهای ذیل می‌باشند:

- اهداف تربیت هنری به چه میزان در محتوای کتاب فرهنگ و هنر پایه هشتم به کار برده شده است؟
- میزان اهمیت اهداف تربیت هنری در کدام قسمت از کتاب فرهنگ و هنر هشتم بیشتر است؟
- کدام یک از اهداف تربیت هنری در فصل‌های مختلف کتاب فرهنگ و هنر هشتم بیشتر مورد توجه قرار گرفته است؟

۲. پیشینه

با توجه به مطالعات صورت گرفته مشخص گردید، که تحقیق و بررسی‌های مختلفی حول موضوع مورد پژوهش صورت گرفته است. چنانچه در این باره، مهرمحمدی و امینی (۱۳۸۰) در پژوهشی به عنوان «طراحی الگوی مطلوب تربیت هنری در دوره ابتدایی»، برآند تا با در نظر گرفتن کمبودهای تربیت هنری در برنامه‌های درسی دوره ابتدایی، یک الگوی برنامه درسی تربیت هنری معرفی و ارائه نمایند. در پژوهشی با عنوان «تدوین الگوی نظری تربیت زیبایی شناسی و هنری در تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران»،

مولفه‌های مربوط به زیبایی‌شناسی - هنری آموزش و پرورش مشخص شده و الگوی نظری مناسب تدوین گردیده است (همایون فرد، ۱۳۹۵). فلاحي، صفري و يوسف فرحنگ (۱۳۹۰) در مقاله «تأثیر آموزش با رویکرد تربیت هنری بر فعالیت‌های هنری و مهارت‌های فرایندی دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی»، به جهت‌گیری‌های متفاوت هنری، نقش و ارزش هنر و راه‌های تازه هنری در رشد و تربیت توانایی‌های دانش‌آموزان پرداخته است. رضایی (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «تربیت هنری در نظام آموزشی ایران» وضع موجود تربیت هنری را تحلیل و ارزیابی کرده، سپس به دنبال شناسایی نقاط قوت و ضعف آن بر اساس مولفه‌های اصلی آموزش و پرورش و تعیین چالش‌ها و راهکارها پرداخته است. همچنین در مقاله ای دیگر با عنوان «آموزش هنر با رویکرد تربیت هنری و خلاقیت دانش‌آموزان پایه پنجم دبستان های ایران در سال تحصیلی ۸۸-۸۷» سورتیجی اوکرکایی و رستگارپور (۱۳۹۰)، به این نتیجه رسیده‌اند که بین آموزش هنر با رویکرد تربیت هنری و خلاقیت در بین دانش‌آموزان پایه پنجم دبستان های ایران رابطه معناداری وجود ندارد. در پژوهشی با عنوان «آسیب شناسی و تحلیل کارکردهای تربیتی هنر در کتب درسی قبلی و تازه تالیف هنر پایه هفتم»، پورکریمی، کریمی، حسنی (۱۳۹۴) چنین نتیجه گرفته‌اند که عملکردهای هنر در آموزش و پرورش در سه سطح قابل بررسی است. سطح بنیادین که شامل عناصر اصلی هنر یعنی نوآوری، احساس و هوش است. سطح میانی که شامل مولفه های تولید، نقد کردن و ارزشیابی است و سطح فرعی که شامل مولفه‌هایی چون پرورش بعدهای اجتماعی، اخلاقی، دینی و ارتباطی می‌باشد. همچنین در کتاب شده است قبلی هنر پایه هفتم، سطح اول که شامل مولفه‌های اصلی هنر بوده و بیشترین اهمیت را دارد و سطح سوم که مدنظر سند برنامه درسی ملی است به کلی نادیده گرفته شده و تنها به سطح دوم پرداخته شده است. اما در کتاب تازه تالیف این وضعیت برعکس شده است. همچنین یافته‌های شمشیری، همایون و ایران پور (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «نقد و بررسی جایگاه تربیت هنری در سند تحول نظام تعلیم و تربیت ایران»، نشان می‌دهد که شکاف قابل ملاحظه ای بین مدعای تربیت هنری در سند تحول و واقعیت آن در نظام تعلیم و تربیت وجود دارد و علت اصلی در پارادایم حاکم بر این سند است که منبعت از فلسفه مشاء می باشد. نهایتاً رویکرد حاکم را ناکافی و حضور عرفان اسلامی را به عنوان بستری که ظرفیت رشد و تربیت زیباشناسی و احساسی را داراست؛ پیشنهاد کرده‌اند. شرفی (۱۳۸۹) در مقاله ای با عنوان «تبیین مفهوم تولید هنری در آموزش هنر با تاکید بر تربیت هنری در نهاد

آموزش و پرورش»، چنین بیان کرده است، که نظریه‌هایی که در تربیت هنری و آموزش هنر، مطرح است به رویکرد تولید هنری توجه ویژه دارند. مهرمحمدی، دلاور و قطریفی (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان «بررسی مراحل زیباشناسی در دانش آموزان شهر تهران»، کوشیده‌اند تا با استفاده از تحقیقی تحولی، مراحل تحول زیباشناسی دانش آموزان شهر تهران را شناسایی کنند و توانایی تشخیص آثار زیباشناسانه از غیر زیباشناسانه را در دانش آموزان رده‌های سنی گوناگون مورد بررسی و مقایسه قرار دهند. نهایتاً دریافته‌اند که توانایی مذکور با افزایش سن بهبود می‌یابد و این توانایی در دختران به طور معناداری بیشتر از پسران است. رضایی (۱۳۸۳) در پژوهش «نقد و بررسی زیباشناسی هنری برودی و کاربرد آن در تعلیم و تربیت»، ابتدا مفاهیم اصلی و ارتباط آن مفاهیم با یکدیگر را توصیف، تبیین و تحلیل کرده است. سپس با رویکرد استنتاجی، کاربردهای نظریه زیباشناسی برودی را برای تعلیم و تربیت استنباط و استخراج کرده است. زمانی (۱۳۸۸، ص: ۱۴) در پایان نامه کارشناسی ارشد با عنوان «نقش هنر در تربیت اخلاقی در اندیشه کانت (Kant) و شیلر (Schiller)»، بر تاثیر تربیت هنری بر اخلاق تاکید کرده و نوشته است: «تربیت زیباشناختی بر کنش و منش اخلاقی فرد تاثیری انکارناپذیر بر جای خواهد گذاشت. از همین روی باید آن را مترادف با تربیت اخلاقی دانست. چنین تربیتی آزادی را در نهاد فرد تقویت می‌کند و فرد را انسانی مسئول و متعهد بار خواهد آورد». وی تاکید می‌کند که رشد و تکامل احساس زیباشناختی در انسان‌ها در نهایت به ایجاد و توسعه جامعه آزاد و متمدن مدد خواهد رساند.

۳. روش تحقیق

این پژوهش از لحاظ هدف، پژوهشی کاربردی و از نوع عملی می‌باشد. از لحاظ ماهیت و روش، در این مقاله از روش توصیفی زمینه‌یاب یا پنهانگر استفاده شده است. جامعه آماری در این پژوهش شامل تمامی دبیران تخصصی درس فرهنگ و هنر متوسطه اول در شیراز می‌باشند، که کتاب‌های فرهنگ و هنر را تدریس می‌نمایند. تعداد این دبیران با توجه به آمار گرفته شده از سازمان آموزش و پرورش استان فارس در سال تحصیلی ۹۸-۹۷، ۶۳ نفر است. با استفاده از فرمول کوکران (Cochran Formula) و جدول مورگان (Morgan Table) حجم نمونه مشخص گردید، که تعداد نمونه ۵۴ نفر می‌باشند. این نمونه‌ها به روش

تصادفی و با قرعه کشی انتخاب شده اند که اطلاعات لازم از این نمونه آماری به وسیله پرسشنامه‌های محقق ساخته به دست آمده است. هر نفر چهار پرسشنامه تکمیل می‌نماید که هر پرسشنامه مربوط به یک فصل از کتاب می‌باشد و در مجموع ۲۱۶ پرسشنامه توسط نمونه آماری مذکور پاسخ دهی گردید. جامعه آماری دیگری که با مصاحبه کردن اطلاعات لازم از آن‌ها به دست آمد، شامل ۹ نفر از دبیران متخصص و مجرب و اساتید هنر در شیراز می‌باشند که به صورت هدفمند و در حد اشباع با حداکثر تنوع انتخاب گردیدند و از نظرات و راهنمایی‌های این گروه، فقط جهت تنظیم سوالات پرسشنامه پژوهش استفاده شد. روش گردآوری اطلاعات برای این پژوهش علاوه بر مطالعه کتابخانه‌ای، به روش میدانی و به وسیله پرسشنامه محقق ساخته و مصاحبه منظم انجام گردید. تعداد کل پرسشنامه‌های توزیع شده برای گردآوری اطلاعات تحقیق ۲۱۶ عدد می‌باشد که از این ۲۱۶ پرسشنامه، ۵۴ عدد مربوط به فصل طراحی، ۵۴ عدد مربوط به فصل تصویرسازی، ۵۴ عدد مربوط به فصل عکاسی و ۵۴ عدد مربوط به فصل خوشنویسی است. همچنین در هر پرسشنامه مربوط به هر فصل ۳۹ سوال به کار رفته است که ۱۱ سوال مربوط به تولید هنری، ۱۰ سوال مربوط به زیباشناسی، ۱۲ سوال مربوط به نقد هنری و ۶ سوال مربوط به تاریخ هنر می‌باشد. در شروع پرسشنامه‌ها از سوالات ساده تر استفاده شد و راهنمایی‌های لازم جهت تکمیل آن‌ها قید گردید. سوالات از نوع بسته هستند، بنابراین پرسشنامه‌ها منظم می‌باشند که با توجه به «طیف لیکرت» تنظیم شده اند. جهت اعتبار و روایی پرسشنامه از روش صوری و محتوایی استفاده شد و به تایید استادان و کارشناسان آموزش هنر رسید. پایایی پرسشنامه با روش بازآزمایی انجام گرفت که ضریب همبستگی به دست آمده، برابر با ۰/۷ می‌باشد. شیوه تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده به روش کمی و با استفاده از آمار توصیفی انجام گرفت. آمار توصیفی مورد استفاده در پژوهش شامل جدول توزیع فراوانی و نسبت‌های توزیع و نمایش هندسی و تصویری توزیع می‌باشد.

۴. مبانی و چارچوب نظری

۱.۴ تعریف تربیت

علماء علم اخلاق گفته اند: «تربیت کوشش و کار پسندیده‌ای است که آدمی به وسیله آن به یکی از فضایل آراسته می‌شود.» روان شناسان معتقدند که: «تربیت ایجاد عکس العمل

مناسب در برابر برخی از عمل‌های رفتاری اوست». جامعه‌شناسان را اعتقاد بر این است که: «تربیت یعنی آماده کردن فرد برای وصول به هدف‌های اجتماعی» و یا گفته‌اند: «تربیت هنر ساختن و پروردن انسان است» (قائمی ۱۳۷۸: ۲۴-۲۶). یکی از تعاریف جامع تربیت عبارتست از: «فراهم کردن زمینه‌ها و عوامل، برای به فعلیت رساندن و شکوفا نمودن استعداد‌های انسان در جهت مطلوب» (شکوهی یکتا ۱۳۷۹: ۴). آنچه از واژه تربیت استنباط می‌گردد، این است که تربیت باعث ایجاد یا فعلیت بخشیدن هر نوع کمالی در انسان می‌شود که مطلوب و باارزش باشد. این کمال گاهی جنبه شناختی دارد، گاه نیز جنبه کنشی یا حرکتی دارد و بالاخره گاهی جنبه گرایشی یا عاطفی دارد (عرفانیان ۱۳۹۲: ۲).

۲.۴ تربیت هنری

بارو (Borrow) و میلبورن (Milburn) مفهوم تربیت هنری را به هنرهای بدیع و خلاق ربط می‌دهند (بارو و میلبورن ۱۹۸۹: ۲۰). جروم هاوس من (Jerom Hausman) تربیت هنری را مرتبط با یاد دادن حواس مختلف، توسعه تجربه‌های حسی و لمسی و نیز نقد کردن پدیده‌های هنری می‌داند (هاوس من ۱۹۷۱: ۳۰۱). گارتسون (Garretson) میان مفهوم تربیت هنری و رشد توجه و حساسیت دانش‌آموزان نسبت به جلوه‌های زیبایی شناختی پدیده‌های مختلف ارتباط برقرار کرده و آن را فرایندی ناظر بر افزایش و رشد تیزبینی و حساسیت فرد نسبت به زیبایی شناسی می‌داند (گارتسون، ۱۹۹۱: ۴۷). یکی از تعاریف جامع تربیت هنری تعریف تحلیلی است که بنت رایمر (Bennet Reamer) از این مفهوم ارائه کرده است. وی تربیت هنری را به عنوان «رشد آگاهی و حساسیت نسبت به ویژگی‌های زیبایی شناختی اشیا و پدیده‌ها» تعریف می‌کند (رایمر ۱۹۷۲: ۲۹). در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰: ۷) در باب تربیت هنری و زیباشناسی آمده است «پرورش تربیت یافتگانی که با قدرشناسی و فهم زیباشناسانه آفریده‌های خداوند و ساخته‌های هنرمندانه انسانی، درک مفهوم‌های فرهنگی و میان فرهنگی و استفاده کردن از قدرت تخیل، مهارت‌های لازم در ایجاد آثار هنری را به دست آورند و برای نگهداری و تعالی میراث فرهنگی، تمدنی و هنری در سطح ملی و جهانی بر اساس نظام معیار اسلامی می‌کوشند.» شیلر (Schiller) معتقد است؛ «تنها از طریق هنر و تربیت هنری است که می‌توان

به اخلاقی کردن شخص امیدوار بود و منشی اخلاقی برای وی به ارمغان آورد». او به آموزش مستقیم قوانین اخلاقی، به متری معتمد نیست؛ بلکه معتقد است که

تنها با اشتغال به هنر و فرایند نقد و داوری، دو بخش از هم گسیخته‌ی انسان (میل و عقل یا احساس و عقل) در حالتی هماهنگ در کنار هم قرار می‌گیرند و تکرار همین اتفاق سبب می‌شود؛ شخص منشی آزاد و اخلاقی داشته باشد.

در واقع او آگاهی نظری را ایجاد کننده‌ی منش اخلاقی نمی‌داند بلکه بر این باور است که درگیری و مشغولیت در فعالیت هنری این امکان را فراهم می‌کند. بدین ترتیب، پرداختن به هنر خود نوعی تربیت اخلاقی و تنها مرحله آن است. به عبارتی مراد از تربیت هنری و زیباشناختی در اندیشه شیلر همان تربیت اخلاقی است (زمانی ۱۳۸۸: ۹۹-۱۰۰). تربیت هنری موجب می‌شود تا توانایی دانش‌آموزان در زمینه شناخت و ارزش‌گذاری آثار هنری به مرور تقویت شود. زیبایی‌شناختی، رشد مهارت‌های ارتباطی و جسارت پیدا کردن برای ابراز نظر درباره آثار هنری همگی از جمله نتایج آموزش و تربیت هنری دانش‌آموزان در مقاطع تحصیلی مختلف است. آموزش اصولی هنر به دانش‌آموزان زمینه‌ای را فراهم می‌آورد تا آنها به مرور سطح اطلاعات و مهارت‌هایشان در زمینه هنر افزایش یابد و در مواجهه با آثار هنری و تعلیم هنری، سواد بصری و مهارت‌های ادراکی آنها در تشخیص و فهم پدیده‌های مختلف توسعه پیدا کند (مرادخانی ۱۳۹۳: ۷۱). هنر تاثیرگذار بر آرمان‌ها، شناخت‌ها، مهارت‌ها، احساسات و ارزش‌هاست که انسان با تکیه بر آن از سطح شناخت‌های سطحی آزاد شده و تحول واقعی و اصیل که نتیجه روی آوردن آزادانه و آگاهانه به ارزش‌هاست، را امکان‌پذیر می‌سازد. این تحول در انسان چیزی جز «تربیت» نیست (تمنایی فر، امینی، یزدانی کاشانی، ۱۳۸۹: ۴۳). بنابراین هنر با همه گستردگی و در تمامی جلوه‌هایش بیانگر وجود قابلیت و زمینه‌ای در آدمی است که رشد و بروز آن مستلزم فعالیتی منظم و هدفمند، یا به عبارتی جریانی است که آن را «تربیت هنری» می‌نامیم (فلاحی، صفری، یوسف فرحنگ، ۱۳۹۰: ۲۸).

۳.۴ اهداف تربیت هنری

شورای عالی آموزش و پرورش در خصوص تربیت هنری، اهداف فرهنگی را به صورت شناخت و پرورش ذوق و هنر ملی و اسلامی در دستور کار دارد (شرکایی اردکانی، ریاحی

بررسی میزان اهداف تربیت هنری در محتوای ... (مریم فتحی و اشکان رحمانی) ۴۴۷

نژاد، رزاقی (۱۳۹۳: ۱۸). صادق زاده، حسنی، کشاورز و احمدی (۱۳۸۸: ۱۰۷) در ساحت تربیت هنری، به چند هدف شناختی از قبیل توانایی درک عمیق و حقیقی زیبایی‌های طبیعت و هستی و بهره‌گیری از تخیل هنری برای حفظ و تعالی میراث ملی و جهانی اشاره می‌نمایند.

جان دیویی (John Dewey) اعتقاد داشت که هنرها بینش و بصیرت را به فرهنگ و تفکر انسان‌ها عرضه و آن را به عنوان بخشی جدایی‌ناپذیر از زندگی اجتماعی و یک تجربه در زندگی مشترک انسان‌ها معرفی می‌کنند. بنابراین ارزش ذاتی هنر حاصل تجربه کردن آن‌ها در زندگی روزمره است (ویت، ۲۰۰۵: ۸۴). لذا هدف تربیت هنری، فعالیت در فضایی است که مخاطبان به خصوص کودکان و نوجوانان آزادانه تخیل و اندیشه کنند، حواسشان تقویت، ظرفیت‌های نهفته هوش و تفکرشان پرورش، عواطف و احساساتشان توسعه، استعداد و خلاقیت هایشان شکوفا و در نهایت به تربیت آنان منجر می‌شود (فلاحی، صفری، یوسف فرحنگ، ۱۳۹۰: ۲۹). الیوت آیزنر (Elliot Eisner) که در واقع سردمدار به رسمیت شناختن جایگاه هنر و تربیت هنری در برنامه‌های درسی مدارس است، مهم‌ترین اهداف برنامه درسی هنر را در قالب چهار هدف تولید هنری، نقادی هنری، تاریخ هنر و زیبایی‌شناسی تبیین و تصریح می‌کند (مهرمحمدی، امینی ۱۳۸۰: ۲۳۰). هری برودی (Harry Brody) پرورش و رشد حساسیت هنری و بروز و تجلی هنرمندانه را به عنوان اهداف اصلی آموزش هنر به شمار می‌آورد (برودی، ۱۹۹۷: ۵۹). توماس کورتیس (Thomas Curtis) و چارلز اسپایکر (Charles Speiker) (۱۹۷۷: ۱۴۵) چهار هدف را برای تربیت هنری برمی‌شمارند که عبارتند از: ۱- رشد مهارت‌های ادراکی و عقلانی ۲- پرورش قابلیت‌های مربوط به بیان و تجلی هنرمندانه ۳- فهم میراث فرهنگی ۴- رشد قابلیت‌های مربوط به قضاوت‌های زیبایی‌شناسی. مهرمحمدی و امینی (۱۳۸۰: ۲۳۲) می‌گویند: اهداف تربیت هنری که باید در دستور کار نظام آموزشی کشور قرار گیرد را می‌توان در قالب چهار هدف به شرح زیر ارائه کرد:

- ۱- پرورش تبحر و توانایی‌های مربوط به دست‌ورزی کردن مواد و بروز افکار درونی خود با استفاده از وسایل و مواد مذکور (تولید هنری).
- ۲- توسعه اطلاعات، ادراک و شناخت میراث فرهنگی و تاریخی جامعه از طریق بررسی آثار هنری مختلف (تاریخ هنر).

- ۳- توسعه دیدگاه‌های مثبت نسبت به هنر و آثار هنری و قدرشناسی و ارزش‌گذاری آنها در شکل‌های متفاوت (زیبایی‌شناسی).
- ۴- رشد مهارت‌ها و توانایی‌های مربوط به بررسی و تحلیل انتقادی آثار هنری (نقادی هنر).

در کتاب برنامه درس ملی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۱) نیز چنین ذکر شده است: تربیت فرهنگی و هنری باعث آگاهی از سابقه فرهنگی و قابلیت‌های فردی و رشد استعدادها و وجودی و کسب بخشی از صلاحیت‌های مورد نیاز برای زندگی می‌شود. همچنین قلمرو فرهنگ و هنر شامل فهم ایده‌های هنری، فرایندها و چیره‌دستی‌های هنری، خلق اثر بر اساس الفبا و قاعده‌های ترکیب، درک اثر بر پایه زیبایی‌شناسی، تاریخ فرهنگ و هنر، نقد و تجزیه و تحلیل آثار هنری و فرهنگی است. بنابراین با توجه به تعاریف و اهداف متعدد تربیت هنری، که از دیدگاه‌های مختلف مطرح شده، همچنین رویکردهای مختلف نسبت به تربیت هنری به خصوص رویکرد دیسپلین محور و مطالب ذکر شده در کتاب برنامه درس ملی جمهوری اسلامی ایران در ارتباط با تربیت هنری، که در این پژوهش از جایگاه و اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد، چهار هدف برای تربیت هنری در نظر گرفته شده است که بر اساس این اهداف پژوهش انجام می‌گردد. این چهار هدف عبارت است از:

تولید هنری، زیبایی‌شناسی هنر، تاریخ هنر و نقد هنری که توضیحات مختصری در مورد این اهداف بیان می‌گردد.

۵. اهداف تربیت هنری تعیین شده برای پژوهش

۱.۵ تولید هنری

بیردزلی (Beardsly) فعالیت اصلی در تولید هنری را مبتنی بر ساخت و خلق اثر هنری می‌داند که شامل ساختن، دستکاری کردن (جرح و تعدیل)، مونتاژ (Montage) کردن، به هم چسباندن، چیدمان و سازمان دادن و دیگر فعالیت‌های قابل دیدن است که به صورت شی یا واقعه (هنرهای تجسمی و نمایشی) ادراک و دریافت می‌شود (بیردزلی، ۱۹۸۳: ۳۸). همچنین برودی (Breudy) و جنسن (Jensen) که از افراد آگاه در حوزه تربیت هنری و تاریخ

هنر هستند، هم بر کشف کردن و یافتن ایده و هم بر ساختن آن تاکید می‌کنند. به نظر برودی، تجربه زیباشناسی با تصور (تصویر ذهنی) آغاز می‌شود و مواد خام لازم را برای عینیت بخشیدن ایده در شرایط گوناگون با توجه به قابلیت‌های بالقوه آن‌ها فراهم می‌سازد. از این رو، کشف مفهوم و ساختن آن در مقام اثر هنری یکی از راه‌های نشان دادن ذهن متناسب با توانایی‌های هوش چندگانه (بصری، موسیقایی، منطقی، ریاضی و...) است (شرفی ۱۳۸۹: ۶۸). جنسن (۱۳۶۸: ۲) با مثالی که از اثر هنری پیکاسو ارائه می‌کند، کشف ایده و ساختن آن را نشانگر ساخت و خلق اثر هنری می‌داند (دیدگاه ساختن گرایسی). پیکاسو (Picasso) با دیدن دسته و زین دوچرخه (تلفیق از برون)، سر گاو نر را می‌سازد (تلفیق از درون) (شرفی ۱۳۸۹: ۶۸). همچنین اندیشمندان مدرن، از نیچه (Nietzsche) تا بنجامین (Benjamin) و از هایدگر (Heidegger) تا چزاره براندی (Cesare Brandi)، بر این عقیده بوده‌اند که فرایند تولید اثر هنری، روندی خلاقانه است نه تنها تقلیدی صرف از طبیعت که به هر اثر ویژگی منحصر به فردی می‌دهد (جوکیلهتو ۲۰۰۶: ۱۱). از دیدگاه نگارنده منظور از تولید هنری ایجاد یک اثر است که این اثر می‌تواند در قالب طراحی ذهنی و عینی، تصویرسازی، عکاسی و خوشنویسی باشد. آنچه در کتاب فرهنگ و هنر در ارتباط با تولید هنری بیشتر باید مدنظر گرفته شود، پرورش ایده و تقویت خلاقیت می‌باشد. به ویژه که هدف کتاب و محتوای آن تربیت یک هنرمند متخصص نیست. بنابراین باید محتوای کتاب و تدریس دبیر مربوطه به گونه‌ای باشد که شرایط، برای پرورش ایده فراهم شود و از ایده‌های جدید دانش آموزان استقبال گردد.

۲.۵ زیباشناسی

ماکسین گرین (Maxine Greene) (۱۹۹۴: ۴۹۴) در مورد زیبایی شناسی چنین اظهار می‌کند: منظور از آموزش زیبایی شناسی، «توانا ساختن کودکان و نوجوانان به بیان ادراکات، احساسات و ایده‌های خود از راه شکل دهی تاملی رسانه‌هایی، نظیر: نقاشی، سفال، نگارش، موسیقی و حرکات بدنی است.» یادگیری زیبایی شناسانه، به معنای پیوند زدن اندیشه و احساس است. از طریق هنر، افکار و احساسات ابراز می‌شوند. همه کودکان و نوجوانان نمی‌توانند هنرمندان بزرگی شوند، ولی می‌توانند حس زیبایی شناسی را در خود پرورش دهند و ارزش هنر را بدانند. معلمان به شیوه‌های گوناگون می‌توانند در یادگیرندگان، حس

زیبایی‌شناسی را پیروانند. برای مثال، فعالیت‌های علمی، زمینه خوبی برای بیان هنری و زیباشناسی هستند. برای آن که در فعالیت‌های علمی، دانش‌آموزان با موادی مثل سنگ، چوب، برگ درختان و گل‌ها و... کار می‌کنند، دانش‌آموزان می‌توانند گل‌ها را ببینند، بر سطح سنگ‌ها دست بکشند و آن‌ها را لمس کنند و با تمام حواس خود به کشف ظرافت اشیا بکوشند. به هر روی، تجربه زیباشناختی دانش‌آموزان به طرق گوناگون شکل می‌گیرد. زیبایی‌طبیعت، ریتم و تصویر ذهنی که موسیقی دارد، شعر سرایی و موارد زیادی از این دست که به پدیدآیی درک هنری کمک می‌کند. اصل مهم در برنامه ریزی پرورش زیبایی‌شناسی، ایجاد تغییر نگرش و برداشت مثبت نسبت به درک و آفرینش هنری و زیبایی‌شناختی است. سواد هنری و زیبایی‌شناختی مدت‌ها در آموزش عمومی به صورت آمیخته با سواد فرهنگی مورد توجه قرار می‌گرفت. سواد هنری و زیبایی‌شناختی به مثابه مهارتی برای درک، مفهوم‌سازی و عرضه کیفیت هنری می‌باشد (باباپور و اجاری ۱۳۹۲: ۸). سواد هنری و زیباشناختی در قالب هر یک از تجلیات هنری، نظیر آثار بصری، موسیقایی، نمایشی ادبی و... باشد بر نیاز دانش‌آموزان به شناخت، فهم، تفسیر تجلیات و فهم تاریخی و میهنی انواع هنر تاکید می‌ورزد. همچنین، سواد هنری و زیباشناختی به میزان شناخت یادگیرنده با مفهوم‌های هنری و زیبایی‌شناسی که در یک جامعه مهم می‌باشد، اشاره می‌کند. حفظ و توسعه میراث فرهنگی، بنیه ملی و توجه به فرهنگ ماندگار جهانی در سواد هنری و زیباشناختی حایز اهمیت می‌شود. قابلیت‌های اساسی مورد توجه برای تقویت بنیه هنری و زیباشناختی عبارتند از: ارزیابی و فهم یک اثر هنری، شناخت آثار هنری عمده و پدیدآورندگان آثار هنری، واکنش نشان دادن به انواع آثار هنری بر اساس ترجیحات شخصی، بحث درباره سازه و ساختار آثار هنری، نمایش توان تحلیل و تفسیر آثار هنری از منظر زیباشناختی و نقد و ارائه نظر درباره آثار هنری بر اساس قابلیت‌ها و نگرش شخصی، فرهنگی و ارزشی (باباپور و اجاری ۱۳۹۲: ۳). به نظر نگارندگان، هدف زیباشناسی در کتاب بیشتر تقویت ذوق و علاقه هنری دانش‌آموزان و آگاه کردن آن‌ها نسبت به جذابیت‌های بصری می‌باشد.

۳.۵ تاریخ هنر

منظور از این هدف، توسعه اطلاعات، ادراک و شناخت میراث فرهنگی و تاریخی جامعه از طریق بررسی آثار هنری مختلف می‌باشد (مهرمحمدی، امینی ۱۳۸۰: ۲۳۲). میراث فرهنگی آینه زندگی گذشتگان است و مسیر حرکت انسان در طول تاریخ بشریت را بازگو می‌کند. میراث فرهنگی انعکاس دهنده تجربیات انسانی است. تجربیاتی که عمرشان با قدمت تاریخ برابری می‌کند. این آثار در حقیقت دریچه‌هایی هستند که چشم مردمان امروز را به سوی روحیات، خلق و خوی و آداب و رسوم گذشتگان خود باز می‌کند. بنابراین شناخت آثار هنری و تاریخی و حفظ میراث فرهنگی باید از طریق آموزش در میان مردم به ویژه نسل جوان نهادینه شود و برای تحقق این هدف آموزش و پرورش باید وارد میدان شود (میرچی ۱۳۹۷: ۱). ارزش‌های معرفی شده توسط سازمان یونسکو در ارزیابی میراث فرهنگی عبارت از تاریخ، هنر و علم است. ارزش‌های علمی میراث فرهنگی متکی به شیئیت اثر است؛ ارزش‌های تاریخی برگرفته از قدمت و ارزش‌های مستند در پیام انسانی است. لازم است اشاره گردد که در طول تاریخ «ارزش تاریخی» از جمله ارزش‌های بااهمیت یک اثر تاریخی معرفی گردیده است که پیش از این به عنوان «ارزش یادبودی» در نظر گرفته می‌شد و آنچه از دیدگاه هنری در میراث فرهنگی جستجو می‌شود، پیامی است که از اثر دریافت می‌گردد؛ چرا که بسیاری از آثار کهن تاریخی که توسط بشر خلق شده، نشانه‌ای از او را در خود حفظ کرده است (حجت ۱۳۸۰: ۹۴). داتون از جمله افرادی است که ویژگی‌های زیباشناختی اثر را تابعی از هویت تاریخی همان اثر می‌داند. از نظرگاه وی، «ویژگی‌های وابسته به تاریخ در شناسایی برخی آثار، به عنوان آثار هنری نقش تعیین کننده دارند» (لسینگ، داتون ۱۳۸۹: ۱۶۲). منظور از تاریخ هنر در کتاب فرهنگ و هنر هشتم، معرفی آثار تاریخی و هنری و میراث فرهنگی ایران و جهان و معرفی هنرمندان و آثار هنری آنان می‌باشد.

۴.۵ نقد هنری

ادموند بورکه فلدمن (Edmond Boork Feldman) نقد هنر را به طور کلی گفت و گوی مطلع و سازمان یافته درباره هنر می‌داند (فلدمن، ۱۹۷۳: ۲۶). او معتقد است همه افراد به نوعی به نقد هنر می‌پردازند، اما ویژگی متقد حرفه‌ای آن است که برنامه‌ای برای ساختار بخشیدن

به گفت و گویش دارد، تا مشاهدات بصری اش را ارائه کند و شواهدی را که در تفسیر و قضاوت به کار خواهد برد، معین کند (حسینی، دارابی ۱۳۹۴: ۳۹). از منظر فلدمن، تجربه لذت بردن از هنر مانند بسیاری لذت‌های دیگر جنبه اجتماعی دارد. ما در مواجهه با اثر هنری فقط به لذت بردن و تجربه متعالی خود بسنده نمی‌کنیم بلکه مایلیم آن تجربه را با دیگران نیز شریک شویم. او آموختن در زمینه‌ای اجتماعی را در شمار بسترهای اصلی تجربه نقد هنر در مدارس عمومی قلمداد می‌کند. در روش نقد فلدمن، که اساس بسیاری از روش‌های آموزش نقد هنر قرار گرفته، بیننده به اطلاعات حاصل از مشاهده نظم منطقی می‌بخشد و چارچوبی را برای نگرستن به آثار هنری تبیین می‌کند. این قبیل پرسش‌ها معمولاً با مواد اولیه، روش ساخت و موضوع شروع می‌شوند، به پرسش‌های استنتاجی‌تر همچون معنای اثر و علت انتخاب‌هایی که هنرمند انجام داده، می‌رسند و با گزاره‌هایی درباره زیبایی شناسی اثر، قضاوت ارزشی و پاسخ احساسی ناشی از مشاهده اثر ادامه می‌یابند. روش نقد فلدمن دارای چهار سطح می‌باشد (حسینی، دارابی ۱۳۹۴: ۴۰). در جدول زیر به ترتیب به توضیح این چهار سطح پراخته شده است.

جدول ۱. چهار سطح روش نقد فلدمن (نگارندگان)

عناوین سطوح	توضیح سطوح
سطح اول: توصیف	این مرحله مشتمل است بر شرح و تعیین آنچه دیده می‌شود، عناصر و مواد و شرح کیفیات بصری و ادبی اثر. از منظر تاریخ هنری پرسشهای: کجا؟ کی؟ و که؟ باید پاسخ داده شود. فلدمن معتقد است در این مرحله باید دقیق و بی طرف بود (حسینی، دارابی ۱۳۹۴: ۴۰).
سطح دوم: تحلیل فرمی	پرسش این مرحله این است: اثر از نظر جسمی و ترکیب بندی چگونه ظاهری دارد و اجزای آن چگونه در کنار هم قرار گرفته اند. در این مرحله، سبک و موضوع باید مشخص شود. بیننده می‌کوشد تشخیص دهد عناصر اثر چه رابطه‌ای با یکدیگر برقرار می‌کنند (حسینی، دارابی ۱۳۹۴: ۴۰).

<p>در این مرحله به این می‌اندیشیم که چرا هنرمند این گزینه‌ها را درباره ابزار، ترکیب‌بندی، موضوع و امثال آن انتخاب کرده و سعی دارد چه بگوید (همان). ظاهراً دو مرحله تحلیل فرمی و تفسیر نزد افراد آشنا با هنر، قوی‌تر اجرا می‌شوند. هر چه افراد در زمینه هنر عامی‌تر باشند، بیشتر در سطح توصیف باقی می‌مانند و هر چه آگاه‌تر باشند، به سرعت از توصیف می‌گذرند و به تحلیل فرمی و تفسیر می‌پردازند (کلیمتس ۱۹۷۹: ۷۰).</p>	<p>سطح سوم: تفسیر</p>
<p>ارزیابی با ارزش سر و کار دارد. از خود می‌پرسیم این اثر در مقایسه با آثار مشابه چه ویژگی‌ها و چه جایگاهی دارد. آیا هنرمند انتخاب‌های درستی انجام داده، آیا اثر در بیان آنچه مدنظر دارد موفق است، آیا اثر از کیفیت بالایی برخوردار است، هنرمند چگونه و با چه کارهایی می‌تواند اثر را ارتقا بخشد، آیا اثر ایده‌های نو و مهمی را مطرح می‌کند و آیا احساسات بیننده را با موفقیت برمی‌انگیزد (حسینی، دارای ۱۳۹۴: ۴۰).</p>	<p>سطح چهارم: ارزیابی</p>

نقد هنری در کتاب بیشتر باید به مقایسه تصاویر، آثار هنری و مطالب پردازد و یا دانش آموزان را به مقایسه و بیان ویژگی‌های ظاهری آثار تشویق کند.

۶. نظر اساتید هنر در ارتباط با تربیت هنری جهت کمک و راهنمایی برای تنظیم سوالات پرسشنامه‌ها

برای به دست آوردن اطلاعات لازم درباره مفهوم تربیت هنری با ۹ نفر از اساتید متخصص هنر مصاحبه‌ای نیمه عمیق با رویکرد توصیفی-تفسیری انجام و دیدگاه آنان سوال شد. در این مصاحبه دو سوال مطرح شد: ۱- تعریف تربیت هنری از دیدگاه شما چیست؟ ۲- اهداف تربیت هنری شامل چه مواردی می‌باشد؟ خلاصه صحبت‌های ایشان در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲ نظرات اساتید هنر نسبت به تربیت هنری (نگارندگان)

اهداف تربیت هنری	تعریف تربیت هنری
عمیق شدن اندیشه انسان و توجه به زرفای هستی.	تربیت هنری عبارتند از: فراهم شدن بستری مناسب برای خوب دیدن و رسیدن به درک عمیق تر و منجر شدن به تخیل. همچنین تربیت هنری باعث درگیر شدن ذهن، حواس، عمل و احساسات می‌شود.
پرورش خلاقیت، پرورش و هماهنگی	تربیت هنری موجبات استفاده صحیح از حواس و درک

اهداف تربیت هنری	تعریف تربیت هنری
حواس پنجگانه، کشف استعدادها، هنری، تولید آثار هنری و نقد آن، احترام به تاریخ، میراث و فرهنگ و آداب و رسوم جامعه و پذیرش درس هنر به عنوان یک رشته جدا و تخصصی.	بهبتر مسائل اجتماعی و دروس دیگر را فراهم می‌آورد و شناخت افراد را نسبت به فرهنگ، تاریخ و آثار هنری افزایش می‌دهد. همچنین باعث پرورش خلاقیت می‌شود.
پرورش خلاقیت و پرهیز از کپی کاری	تربیت هنری ایجاد درک و فهم هنری و مقابله با مسائل و چالشهای اجتماعی می‌کند.
رسیدن به خلاقیت و ایده‌های شخصی و روان کردن تخیل در امر زیبایی شناسی و مفهوم هنر.	هنر اساس تربیت و فرهنگ محسوب می‌شود و باعث تحریک تخیل خلاق می‌گردد. تربیت هنری می‌تواند میان احساس و عقل تعادل ایجاد کند و روان انسان را آرامش دهد.
کاربرد هنر در زندگی، شناخت و واکنش به میراث فرهنگی، آشنایی و شناخت هنرها و هنرمندان و توجه به هنرهای سنتی فراموش شده.	تربیت هنری یعنی بالا بردن اعتماد به نفس، تقویت حس زیباشناسی و نقد هنری و شناساندن میراث فرهنگی و یادگیری مهارت‌های هنری.
تغییر نگرش آحاد جامعه به خصوص مسئولین تاثیرگذار نسبت به هنر، تربیت افراد متخصص و کارا، پرورش خلاقیت.	تربیت هنری از یک دیدگاه، یعنی تربیت افراد از طریق هنر که یکی از دغدغه‌های کلان هر کشور است. امروزه هنر از جنبه صرفاً تزئینی خارج شده و به ابزاری قدرتمند در حوزه‌های سیاسی و اجتماعی تبدیل شده است و آموزش و پرورش هم از این مهم مستثنی نیست. هنر سبب رسیدن به اهداف مهم تربیتی همچون: رشد فکری، پرورش خلاقیت با تاکید بر هویت فرهنگی و تاریخ می‌شود. دیدگاه دیگر در تربیت هنری، تربیت حس زیباشناسی افراد است که در این برداشت فراهم کردن شرایطی که سبب تحریک حس زیباشناسی افراد شود، اهمیت دارد. البته این کار جنبه عام دارد. بنابراین شرایطی را باید فراهم کرد که مراحل رشد هنری، احساسات و عواطف افراد به درستی و در جهت صحیح طی شود تا افراد به نوعی سواد هنری برسند.
تقویت خلاقیت، استعدادیابی و استعدادسنجی در زمینه هنری، تلطیف روحیه و پرورش نیروی حرفه‌ای.	تربیت هنری با توجه به نوع رویکرد آموزشی آن و اینکه در چه مقطع و گروه سنی مورد استفاده قرار می‌گیرد، معانی متفاوتی دارد. گاهی تربیت هنری به عنوان یک رویکرد اختصاصی است که با توجه به استعداد و علاقه، افراد متخصص تربیت می‌کند. مانند آموزش در

اهداف تربیت هنری	تعریف تربیت هنری
	هنرستان‌ها و مقاطع دانشگاهی. همچنین گاهی تربیت هنری به عنوان یک بنیان زیرساخت و مکمل آموزشی محسوب می‌شود. مکمل پذیرش روحیات اجتماعی. در واقع تربیت هنری یک بستر تسریع کننده و تلطیف کننده و خلاق در نظام آموزشی محسوب می‌شود. مانند تربیت هنری در مقطع ابتدایی و متوسطه اول.
تغییر نگرش در مدیریت کلان آموزشی نسبت به فرهنگ و هنر، همکاری خانواده‌ها و سیستم آموزشی در حساس کردن حواس دانش آموزان نسبت به محیط پیرامون، تربیت مربیانی متخصص و علاقه مند، علاقه مند کردن فراگیران به طبیعت، به عنوان منبع الهام گیری آفرینش‌های بشری.	همان طوری که هر نوع از تربیت دارای فرایندی است، تربیت هنری نیز دارای پروسه‌ای است که مقدمات آن منوط به تغییر ذائقه دیداری، شنیداری، ادراکی و احساسی فراگیران نسبت به محیط پیرامون است. اگر مربی یا سیستم آموزشی بتواند این حساسیت‌ها را در دانش آموزان ایجاد نماید، بی شک نگرش هنری در آن‌ها به وجود خواهد آمد و با ایجاد نگرش هنری، تربیت هنری حاصل خواهد شد. به طور کلی می‌توان گفت: تربیت هنری محصول تربیت ذائقه دیداری و شنیداری افراد است، که با ایجاد نگرش مثبت هنری حصول خواهد شد.

۷. اطلاعات و داده‌ها

۱.۷ کتاب فرهنگ و هنر پایه هشتم

این کتاب مجموعه‌ای از فعالیت‌های فرهنگی و هنری است که با فراگیری این فعالیت‌ها و بعضی از مهارت‌ها در کلاس هنر، به یادگیری بسیاری از مهارت‌های زندگی از جمله: توانایی کار گروهی، برقراری موثر با دیگران و فراگیری هر چه بهتر درس‌های دیگر کمک می‌کند. کتاب دارای دو بخش با عنوان بخش هنرهای تجسمی و بخش خوشنویسی می‌باشد. بخش هنرهای تجسمی دارای سه فصل طراحی، تصویرسازی و عکاسی می‌باشد، ۷۷ صفحه است. کتاب مذکور در قطع وزیری تنظیم شده و دارای ۱۲۸ صفحه است. این صفحات شامل: مشخصات کتاب، فهرست، سخنی با دانش آموزان و دروس هر بخش می‌باشد. دروس کتاب در دو بخش هنرهای تجسمی و خوشنویسی با تعداد ۱۷ درس دسته بندی شده است. تصویر روی جلد کتاب با الهام از هنرهای سنتی ایران طراحی شده. جنس

کاغذهای کتاب گاهی و خط نوشتاری آن به غیر از قسمت‌هایی از بخش خوشنویسی که با خط نستعلیق نوشته شده، خط ساده روزنامه‌ای است. همچنین هر درس دارای تصاویر متعدد در اندازه‌های کوچک و بزرگ می‌باشد.

۱.۱.۷ فصل طراحی

این فصل دارای ۴ درس با عناوین: طراحی دو بعدی و سه بعد نما و حجم، طراحی ذهنی از پرندگان، طراحی بناها و فضاهای معماری و تزئینات معماری با ۲۳ صفحه می‌باشد. محتوای هر درس شامل فکر کنید، تصاویر، متن، طراحی کنید، خوارزیابی و تجربه‌های بیشتر است. در مجموع این فصل به غیر از توضیحات متن دروس، دارای ۴ عدد فکر کنید، ۴ عدد طراحی کنید، ۴ عدد خوارزیابی، ۱۹ عدد تجربه‌های بیشتر و ۵۷ عدد تصویر می‌باشد.

۲.۱.۷ فصل تصویرسازی

این فصل دارای ۴ درس با عناوین: انواع خط، سطوح سیاه و سفید و رنگی، ویژگی‌های تصویرسازی و روند تصویرسازی با ۳۰ صفحه می‌باشد. محتوای هر درس شامل فکر کنید، تصاویر، متن، تصویرسازی کنید، خوارزیابی و تجربه‌های بیشتر است. دروس این فصل در مجموع به غیر از توضیحات هر درس، دارای ۴ عدد فکر کنید، ۴ عدد تصویرسازی کنید، ۴ عدد خوارزیابی، ۱۸ عدد تجربه‌های بیشتر و ۷۳ عدد تصویر می‌باشد.

۳.۱.۷ فصل عکاسی

این فصل دارای ۴ درس با عناوین: بافت، کادربندی، زاویه دید و رنگ با ۱۸ صفحه می‌باشد. محتوای هر درس شامل فکر کنید، تصاویر، متن، عکاسی کنید، خوارزیابی و تجربه‌های بیشتر است. دروس این فصل به غیر از توضیحات متن هر درس در مجموع دارای ۴ عدد فکر کنید، ۴ عدد عکاسی کنید، ۴ عدد خوارزیابی، ۱۰ عدد تجربه‌های بیشتر و ۳۹ عدد تصویر می‌باشد.

۲.۷ بخش دوم کتاب (بخش خوشنویسی)

این بخش ۴۳ صفحه از کتاب را شامل می‌شود و دارای مقدمه و ۵ درس با عناوین: آشنایی با ابزار خوشنویسی، معرفی خط ریحان و مشق سطر نویسی، معرفی خط رقاع و مشق سطر نویسی و معرفی خط تعلیق و مشق دو سطر نویسی می‌باشد. محتوای هر درس این بخش شامل فکر کنید، تصاویر، متن، خوشنویسی کنید، خودارزیابی و تجربه‌های بیشتر است. این بخش به غیر از توضیحات متن دروس، دارای ۵ عدد فکر کنید، ۴ عدد خوشنویسی کنید، ۱۲ عدد خودارزیابی، ۱۳ عدد تجربه‌های بیشتر و ۲۵ عدد تصویر می‌باشد.

۳.۷ چگونگی به دست آمدن یافته‌های تحقیق

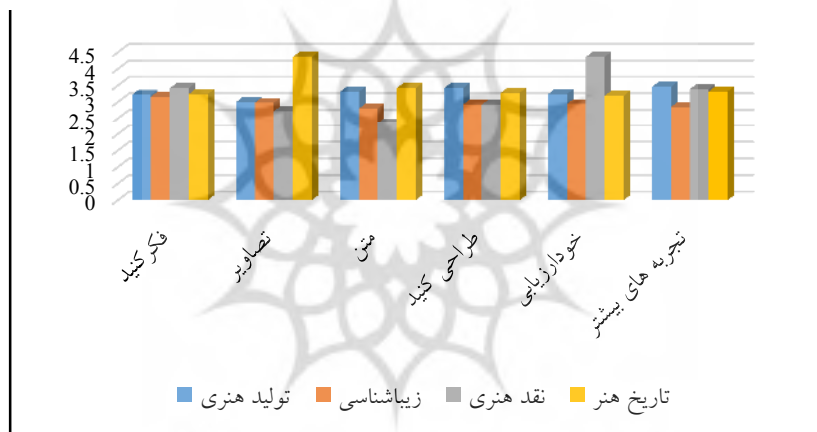
ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه می‌باشد. پرسشنامه‌هایی که برای چهار فصل طراحی، تصویرسازی، عکاسی و خوشنویسی به طور جداگانه آماده شد و دبیران تخصصی به سؤالها پاسخ دادند. تعداد پرسشنامه‌های هر فصل با توجه به نمونه آماری برابر با ۵۴ می‌باشد. پرسشنامه‌ها بر اساس «مقیاس لیکرت» (likert Scale) تنظیم شده‌اند و دارای گزینه‌های «خیلی زیاد»، «زیاد»، «متوسط»، «کم» و «خیلی کم» می‌باشند و هر یک از سؤال‌های پرسشنامه بر اساس همین گزینه‌ها پاسخ داده شده‌اند. بعد از تکمیل پرسشنامه‌ها برای محاسبه اطلاعات، برای هر کدام از گزینه‌ها یک نمره در نظر گرفته شد که این نمرات در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول ۳. نمرات اختصاص داده شده به گزینه‌های پرسشنامه (نگارندگان)

خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
۵	۴	۳	۲	۱

برای جمع آوری و محاسبه اطلاعات ابتدا پرسشنامه‌های هر فصل از یکدیگر جدا شدند. یعنی هر کدام از پرسشنامه‌های مربوط به فصول طراحی، تصویرسازی، عکاسی و خوشنویسی به صورت جداگانه دسته بندی شدند آنگاه اطلاعات مربوط به هر کدام از فصل‌ها مورد بررسی قرار گرفت. برای این کار نمره‌هایی که به هر قسمت از پرسشنامه‌ها داده شده بود، با یکدیگر جمع، آنگاه میانگین گرفته و نمره حاصل از میانگین ثبت شد. به

عنوان مثال: در قسمت «فکر کنید» پرسشنامه طراحی یک سؤال درباره یکی از اهداف تربیت هنری (تاریخ هنر) وجود دارد که در ۵۴ پرسشنامه نمرات متفاوتی از ۱ تا ۵ به این سؤال داده شده است. بنابراین برای به دست آمدن یک نمره مشخص، میانگین این نمرات محاسبه شده است. این عدد به دست آمده نیز در بازه ۱-۵ می‌باشد که بر اساس جدول ۳ توصیف گردیده است. مثلاً اگر نمره به دست آمده برابر با عدد ۲ باشد به صورت «کم» توصیف می‌شود. تمام مراحل بیان شده برای دیگر قسمت‌های پرسشنامه‌ها، با دیگر اهداف تربیت هنری نیز انجام و تمام اطلاعات به دست آمده در جدول و نمودار مشخص گردیده است. از آنجایی که سئوال‌ات در هر چهار پرسشنامه مربوط به فصول کتاب یکسان است، بررسی و جمع بندی اطلاعات پرسشنامه‌ها برای دیگر فصل‌های کتاب، به همین روش انجام شده است.

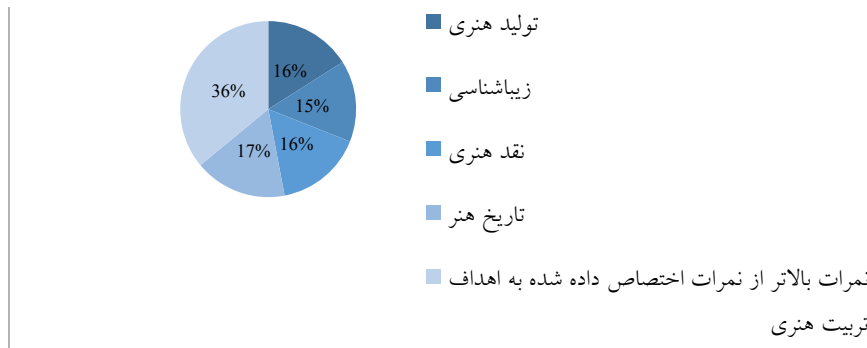

نمودار ۱. نمرات اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری مربوط به فصل طراحی (نگارندگان)

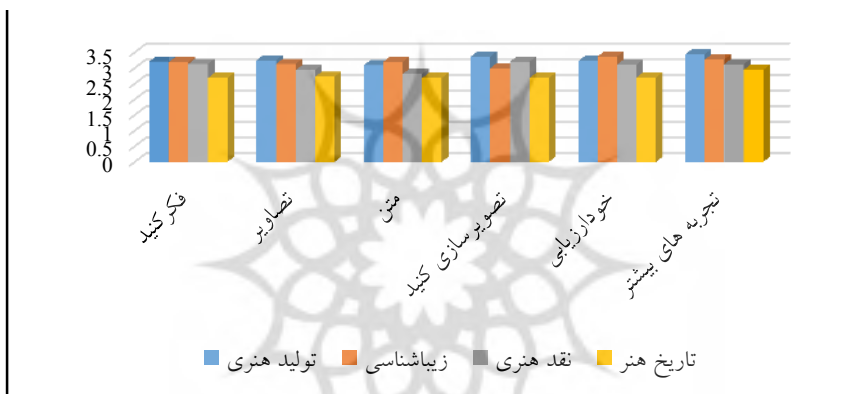
جدول ۴. نمره اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری در کل محتوای فصل طراحی (نگارندگان)

اهداف تربیت هنری	نمره	نمره تقریبی	توصیف نمره	درصد
تولید هنری	۳.۲۷	۳	متوسط	٪۱۶
زیباشناسی	۲.۹۴	۳	متوسط	٪۱۵
نقد هنری	۳.۱۹	۳	متوسط	٪۱۶
تاریخ هنر	۳.۴۶	۳	متوسط	٪۱۷
میانگین نمرات اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری: ۳.۲۱				
تفاضل ماکسیمم نمره (۵) با میانگین نمرات: ۱.۷۸				

بررسی میزان اهداف تربیت هنری در محتوای ... (مریم فتحی و اشکان رحمانی) ۴۵۹

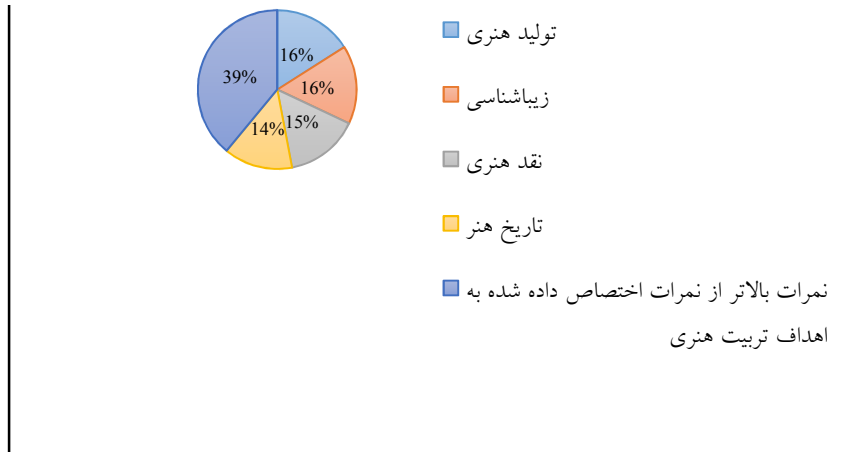
نمودار ۲. درصد نمرات اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری در فصل طراحی (نگارنده)

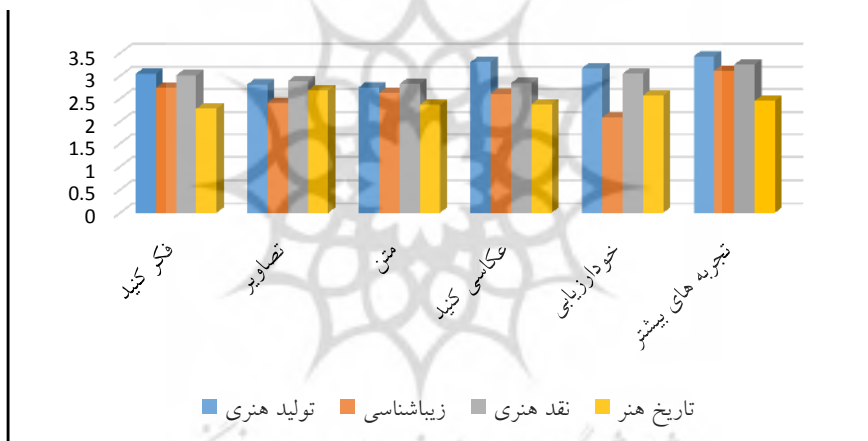
نمودار ۳. نمرات اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری مربوط به فصل تصویرسازی (نگارندگان)

جدول ۵. نمره اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری در کل محتوای فصل تصویرسازی (نگارندگان)

اهداف تربیت هنری	نمره	نمره تقریبی	توصیف نمره	درصد
تولید هنری	۳.۲۴	۳	متوسط	٪۱۶
زیباشناسی	۳.۱۹	۳	متوسط	٪۱۶
نقد هنری	۳.۰۵	۳	متوسط	٪۱۵
تاریخ هنر	۲.۷۳	۳	متوسط	٪۱۴
میانگین نمرات اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری: ۳.۰۵				
تفاضل ماکسیمم نمره (۵) با میانگین نمرات: ۱.۹۴				

نمودار ۴. درصد نمرات اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری در فصل تصویرسازی (نگارندگان)

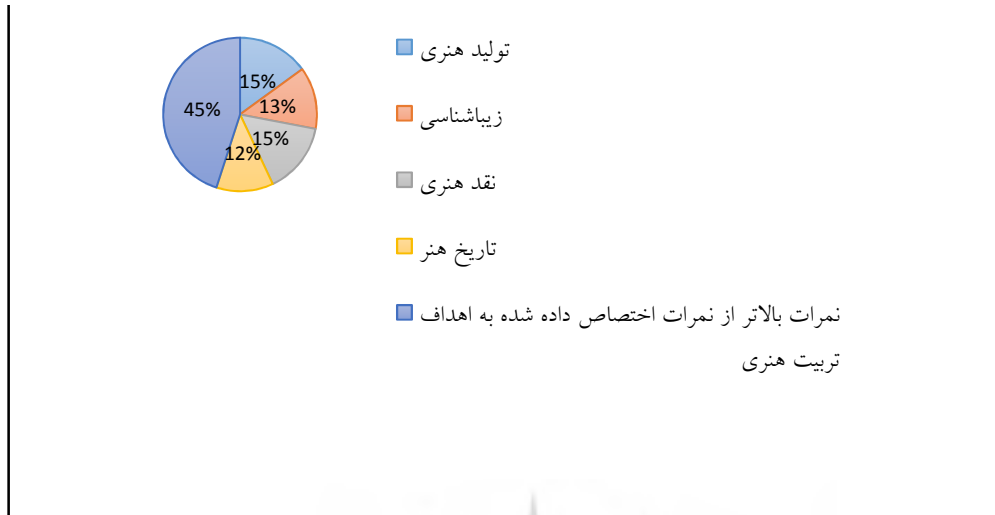
نمودار ۵. نمرات اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری مربوط به فصل عکاسی (نگارندگان)

جدول ۶. نمره اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری در کل محتوای فصل عکاسی (نگارندگان)

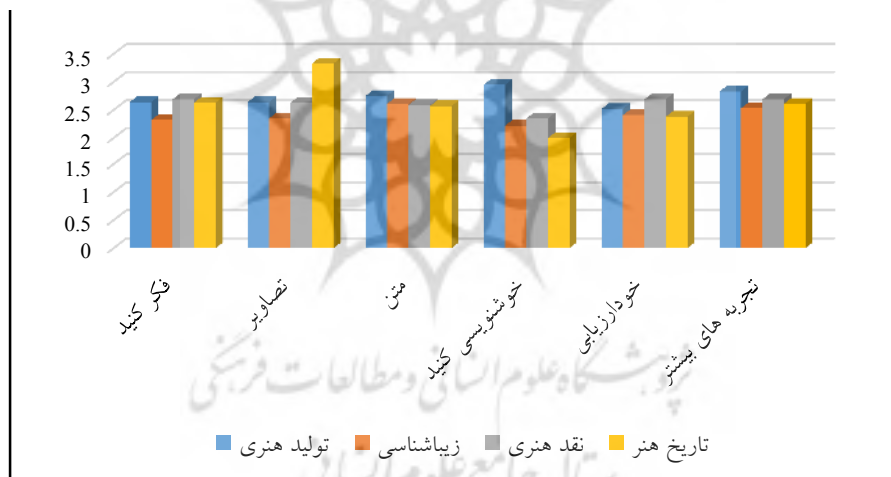
اهداف تربیت هنری	نمره	نمره تقریبی	توصیف نمره	درصد
تولید هنری	۳.۰۸	۳	متوسط	٪۱۵
زیباشناسی	۲.۵۹	۳	متوسط	٪۱۳
نقد هنری	۲.۹۷	۳	متوسط	٪۱۵
تاریخ هنر	۲.۴۵	۲	کم	٪۱۲
میانگین نمرات اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری: ۲.۷۷				
تفاضل ماکسیمم نمره (۵) با میانگین نمرات: ۲.۲۲				

بررسی میزان اهداف تربیت هنری در محتوای ... (مریم فتحی و اشکان رحمانی) ۴۶۱

نمودار ۶. درصد نمرات اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری در فصل عکاسی (نگارندگان)

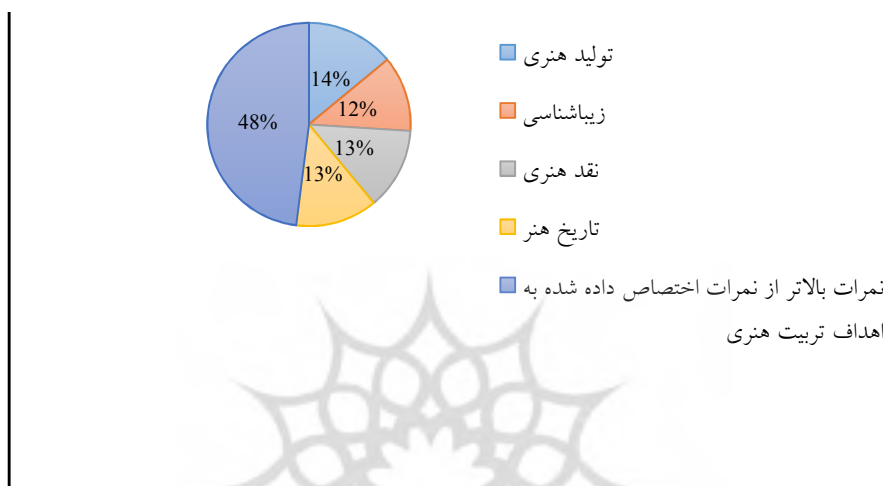

نمودار ۷. نمرات اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری مربوط به فصل خوشنویسی (نگارندگان)

جدول ۷. نمره اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری در کل محتوای فصل خوشنویسی (نگارندگان)

اهداف تربیت هنری	نمره	نمره تقریبی	توصیف نمره	درصد
تولید هنری	۲.۷۲	۳	متوسط	٪۱۴
زیباشناسی	۲.۴۰	۲	کم	٪۱۲

نقد هنری	۲.۶۵	۳	متوسط	٪۱۳
تاریخ هنر	۲.۵۸	۳	متوسط	٪۱۳
میانگین نمرات اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری: ۲.۵۸				
تفاضل ماکسیمم نمره (۵) با میانگین نمرات: ۲.۴۱				

نمودار ۸ درصد نمرات اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری در فصل خوشنویسی (نگارندگان)

جدول ۷. نمره اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری در کل محتوای کتاب فرهنگ و هنر هشتم (نگارندگان)

اهداف تربیت هنری	نمره	نمره تقریبی	توصیف نمره
تولید هنری	۳.۰۷	۳	متوسط
زیباشناسی	۲.۷۸	۳	متوسط
نقد هنری	۲.۹۶	۳	متوسط
تاریخ هنر	۲.۸۰	۳	متوسط
میانگین نمرات اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری: ۲.۹۰			
توصیف نمره اختصاص داده شده به اهداف تربیت هنری: متوسط			

۸. تجزیه و تحلیل

با توجه به یافته‌های تحقیق بیشترین میزان کاربرد اهداف تربیت هنری مربوط به فصل طراحی است. به دلیل اهمیت زیاد مبحث طراحی نسبت به مباحث دیگر در هنرهای تجسمی و پایه و اساس بودن آن برای هنرهای دیگر، فصل طراحی کتاب از لحاظ میزان اهداف تربیت هنری بیشتر مورد توجه قرار گرفته است. فصل تصویرسازی نیز به دلیل اینکه مبحثی جدید در کتاب فرهنگ و هنر می‌باشد (در کتاب فرهنگ و هنر پایه هفتم بحث تصویرسازی در کتاب مطرح نشده است)، همچنین به علت تنوع در تمرین‌ها، نحوه ارائه تکالیف دانش آموزی، ایده‌های جدید و علاقه دانش آموزان، میزان کاربرد اهداف تربیت هنری در این فصل بیش از دو فصل عکاسی و خوشنویسی است تا از این طریق توجه دانش آموزان به اهداف تربیت هنری بیشتر جلب گردد. فصل عکاسی که تقریباً تکرار فصل عکاسی پایه هفتم می‌باشد. به غیر از درس «زاویه دید» سه درس دیگر در سال گذشته در کتاب فرهنگ و هنر پایه هفتم تکرار شده است. بنابراین به دلیل تکراری بودن محتوا دانش آموزان، به یادگیری این درس و محتوای آن کمتر توجه می‌کنند و برای آن‌ها بیشتر جنبه یادآوری دارد. فصل خوشنویسی نیز در ادامه فصل خوشنویسی کتاب فرهنگ و هنر پایه هفتم است و بسیاری از سرمشق‌هایی که در متن کتاب به کار برده شده، در حد آشنایی دانش آموزان با اصول اولیه خط نستعلیق می‌باشد و دانش آموزان قادر به انجام همه تکالیف مربوط به این فصل نیستند. ضمناً تنوع و میزان خلاقیت این فصل کمتر از فصول دیگر کتاب است و دانش آموزان علاقه کمتری به فصل نشان می‌دهند و به مطالب و محتوای آن کمتر توجه می‌کنند. از آنجایی که در فصل طراحی تصاویر بیشتر به شناسایی میراث هنری و فرهنگی و معرفی هنرمندان پرداخته است و تعداد تصاویر زیاد می‌باشد، پس میزان هدف تربیت هنری «تاریخ هنر» در این فصل بیشتر است. در فصل خوشنویسی نیز از آنجایی که در قسمت «خوشنویسی کنید» از دانش آموزان خواسته می‌شود که به نوشتن سرمشق‌ها به خط تحریری و خط درشت بپردازند، در واقع آن‌ها را به تولید هنری وادار و تشویق می‌کند. بنابراین در این فصل، هدف تولید هنری بیشتر از اهداف دیگر به کار برده شده است. همچنین از آنجایی که دبیران فرهنگ و هنر در طی گذراندن کارگاه‌های تخصصی در ارتباط با آموزش و چگونگی تدریس کتاب‌های فرهنگ و هنر اطلاعات دقیق و یکسانی کسب می‌نمایند و دبیران از تجربیات تدریس یکدیگر استفاده می‌کنند،

بنابراین هر ساله آموزش‌های تقریباً یکسانی به دانش‌آموزان ارائه می‌گردد و بازخورد دانش‌آموزان از آموزش‌های مذکور تقریباً یکسان می‌باشد. همچنین طبق اظهارات دبیران فرهنگ و هنر دانش‌آموزان از فصول طراحی و تصویرسازی استقبال بیشتری می‌کنند و بازخورد بهتری دارند.

۹. نتیجه‌گیری

کاربرد اهداف تربیت هنری تعیین شده پژوهش در کل محتوای کتاب به میزان ۲.۹۰ و به طور تقریباً متوسط می‌باشد. بیشترین میزان کاربرد اهداف تربیت هنری مربوط به فصل طراحی و به میزان ۳.۲۱ است. سپس فصل تصویرسازی با میزان ۳.۰۵، بعد از آن فصل عکاسی به میزان ۲.۷۷ و در نهایت مربوط به فصل خوشنویسی به میزان ۲.۰۸ می‌باشد. همچنین اهداف تربیت هنری به میزان تقریباً یکسانی در قسمت‌های مختلف فصول کتاب (تصاویر، فعالیت، تجربه‌های بیشتر و...) وجود دارد. البته در بعضی از قسمت‌ها اختلافات اندکی وجود دارد اما چون این اختلاف کم است، تقریباً همه در یک اندازه و طبق یافته‌ها به میزان متوسط به حساب آمده‌اند. در فصل طراحی، «تاریخ هنر» و در فصول تصویرسازی، عکاسی و خوشنویسی، «تولید هنری» بیشترین میزان کاربرد را داشته است. میزان هدف «تاریخ هنر» در فصل طراحی ۳.۴۶ و میزان هدف «تولید هنری» در فصل تصویرسازی ۳.۲۴، در فصل عکاسی ۳.۰۸ و در فصل خوشنویسی ۲.۷۲ می‌باشد.

کتاب‌نامه

- آیزنر، الیوت (۱۳۸۵). آموزش هنر برای تغییر دنیا، ترجمه فاطمه سادات میرعارفین، مجله رشد آموزش هنر، (۶)، ۸-۱۱.
- باباپور و اجاری، مریم (۱۳۹۲). آموزش هنر و زیبایی‌شناسی در آموزش و پرورش، مجله پژوهش در علوم تربیتی، مردادماه، ۵-۱۶.
- جنسن، هورست ولدمار (۱۳۶۸). تاریخ هنر، ترجمه پرویز مرزبان، تهران: انقلاب اسلامی.
- حجت، مهدی (۱۳۸۰). میراث فرهنگی در ایران سیاست‌ها برای یک کشور اسلامی، تهران: سازمان فرهنگی کشور.

بررسی میزان اهداف تربیت هنری در محتوای ... (مریم فتحی و اشکان رحمانی) ۴۶۵

حسینی، مهدی؛ دارابی، هلیا (۱۳۹۴). معرفی الگوهایی برای آموزش دانشگاهی نقد هنر تجسمی، دوفصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات تطبیقی هنر، (۱۰)، پاییز و زمستان، ۳۵-۵۰.

رشید، خسرو؛ مهرمحمدی، محمود؛ دلاور، علی؛ قطریفی، مریم (۱۳۸۷). بررسی مراحل تحول زیباشناسی در دانش آموزان شهر تهران، مجله نوآوری‌های آموزشی، (۲۷)، ۹۷-۱۲۴. رضایی، منیره (۱۳۸۳). نقد و بررسی زیباشناسی هری برودی و کاربرد آن در تعلیم و تربیت، پایان نامه دکتری فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

رضایی، منیره (۱۳۹۲). تربیت هنری در نظام آموزشی، مطالعات فرهنگ و ارتباطات، (۲۲)، تابستان، ۲۹-۸.

سوریتیجی اوکرکایی، علی اصغر؛ رستگارپور، حسن (۱۳۹۰). رابطه آموزش هنر با رویکرد تربیت هنری و خلاقیت دانش آموزان پایه پنجم دبستان‌های ایران در سال تحصیلی ۸۷-۸۸، مجله ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، (۳)، پاییز و زمستان، ۲۷-۲.

زمانی، مریم (۱۳۸۸). نقش هنر در تربیت اخلاقی در اندیشه کانت و شیلر، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.

شرفی، حسن (۱۳۸۹). تبیین مفهوم تولید هنری در آموزش هنر با تاکید بر تربیت هنری در نهاد آموزش و پرورش، پژوهشنامه هنرهای دیداری، (۱)، ۶۷-۷۸.

شرکایی اردکانی، جواد؛ ریاحی نژاد، حسین؛ رزاقی، هادی (۱۳۹۳). مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش (ویژه مدارس)، تهران: مدرسه.

شکوهی یکتا، محسن (۱۳۷۹). تعلیم و تربیت اسلامی (مبانی و روش‌ها) دوره کاردانی تربیت معلم، تهران: کتاب‌های درسی ایران.

شمشیری، بابک؛ همایون، زهره؛ ایران پور، ماه منیر (۱۳۹۵). نقد و بررسی جایگاه تربیت هنری در سند تحول نظام تعلیم و تربیت ایران، هفتمین همایش ملی انجمن فلسفه تعلیم و تربیت ایران، فلسفه تعلیم و تربیت و قلمرو علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، ۲۹ و ۳۰ اردیبهشت، ۱-۱۶.

صادق زاده، علیرضا؛ حسنی، محمد؛ کشاورز، سوسن احمدی، آمنه (۱۳۸۸). فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران، تهران: وزارت آموزش و پرورش.

عرفانیان، م (۱۳۹۲). «معنای هنر چیست؟»، تبیان، صص ۱-۳ <https://amozak.org>artic>
فرهنگستان هنر (۱۳۸۹). مجموعه مقالات مسائل هنر و زیبایی شناسی معاصر (آثار جعلی و تقلبی)، ترجمه نیما ملک محمدی، تهران: فرهنگستان هنر.

- فلاحی، ویدا؛ صفری، یحیی؛ یوسف فرحنگ، ماندانا (۱۳۹۰). تاثیر آموزشی با رویکرد تربیت هنری بر فعالیت‌های هنری و مهارت‌های فرایندی دانش آموزان پایه چهارم ابتدایی، مجله نوآوری آموزشی، (۳۹)، پاییز، ۱۰۱-۱۱۸.
- قائم‌ی، علی (۱۳۷۸). زمینه تربیت، تهران: امیری.
- مهرمحمدی، محمود؛ امینی، محمد (۱۳۸۰). طراحی الگوی مطلوب تربیت هنری در دوره ابتدایی، فصلنامه علوم انسانی دانشگاه الزهراء، (۳۹)، پاییز، ۲۲۰-۲۴۵.
- میرچی، عبدالناصر (۱۳۹۷). حفظ میراث فرهنگی، پشتوانه حیات فرهنگی، خبرگزاری دانشجویان ایران «ایسنا»، ۲ اردیبهشت، ۱-۴.
- میرهادی، سیدمهدی (۱۳۷۲). اهداف تربیت، نشریه تربیت، (۸۱)، ۲۰-۲۳.
- وزارت آموزش و پرورش (۱۳۹۰). سند تحول بنیادین آموزش و پرورش.
- همایون فرد، آنیثا (۱۳۹۵). تاملی بر تربیت هنری، حلقه مفقوده نظام تعلیم و تربیت ایران، هفتمین همایش ملی انجمن فلسفه تعلیم و تربیت ایران، فلسفه تعلیم و تربیت و قلمرو علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، ۲۹ و ۳۰ اردیبهشت، ۱-۱۱.

- Beardsly, Me (1993). *What is art?*, New York.
- Borrow, Robin and Milburn, Geoffery (1986). "A Critical Dictionary of Educational", *CoNcept WHEAT SHEAF BOOK*.
- Broudy, Harrys (1997). "How Basic is Aesthetic Education Is fourth?" *Educational Leadership. U.S.A.*
- Clements, R.D (1979). The inductive method of theaching art criti cism. *Journal of aesthetic education*, Vol. 13, No. 3.
- Curtis, Thomas & Speiker, Charles (1997). "Aesthetics in American Education .A position statement", *Educational leader ship*.
- Feldman, E.B (1973). The teacher as model cirtic, *Journal of aesthetic education*. 7.
- Fowler, Charles (1989). "The arts are essentials to education" *Educationl leadership*. Usa.
- Garretson, R.L (1991). "Music Curricula", *The International Encyclopedia of Curriculum*, Edited by Arieh Lwey, Pergamn Press.
- Greene, Maxine (1994). *Carpe diem: The arts and school restructuring*, Teachers College Record, 95.
- Hausman, Jerom (1971). "Training of teachers", *The Encychopedia of Education*, *The Macmillan company, The Free press*.
- Jokilehto, Jukka (2006). "Considerations on authen ticity and integrity in world heritage context", no.2.

بررسی میزان اهداف تربیت هنری در محتوای ... (مریم فتحی و اشکان رحمانی) ۴۶۷

Reimer,Bennett (1972). "Putting Aesthetic Education to work", *Music Educators Journal* Volume 59.

Wheat, B.M (20B05). Creating and theaching the art-infused curriculum a case study of art, music and drama in an exemplary elementary classroom, The sis (ph.d),*University of Texas at Austin*.

